

- 35 Там само. - Спр.346. - Статистические сведения о количестве казенных и надельных земель, народонаселении и др. за 1850 г., 194 с.
- 36 Там само. - Спр.852. - Статистические сведения о количестве земель свободных, казённых и данных в надел крестьянам, урожае картофеля, народонаселении, оборотах вспомогательных касс за 1855 г., 248 с.
- 37 Там само. - Спр.124. - 53с.
- 38 Там само. - Ф. 810, оп.1, спр.112. - Дело козака Герасима Безрука на старшину Тростянского общества Павла Щербину о причинении побоев в 1849 г., 6 с.
- 39 Там само. - Спр.115. - Дело о жалобе козака Наума Сечки на Тростянского старшину Павла Щербину, за причинение побоев в 1849 г., 8 с.
- 40 Там само. - Ф.810, оп.1, спр.7. - Дело о жалобе козака с. Стрельников Н.Карпуся на старшину Стрельницкого сельского общества казака Сидора Иващенко и соцкого казака В.Прокопца за причинённые ему побои в 1843 г., 26 с.
- 41 Там само. - Спр.335. - Дело по жалобе козаков с. Стрельников Кирила Березенко, Леонтия Книги и жены солдата Наталии Сребной на сборщика податей Шаповаловского общества Евмена Дзюбу о причинении побоев в 1859 г., 10 с.
- 42 Дружинин Н.М. Государственные крестьяне и реформа П.Д.Киселёва. - Т.1., М.-Л., 1946.
- 43 Страшко Є.М., Савельєва Т. Вказана праця. - С.49-54.
- 44 Российское законодательство X-XX веков. - М.: Юридическая литература, 1984. - Т. 2. - 764с.
- 45 Комментарий к общему положению о крестьянах вышедших из крепостной зависимости // Российское законодательство X-XX веков. - М.: Юридическая литература, 1989. - С.77-105.
- 46 Страшко Є.М., Савельєва Т. Вказана праця. - С.49-54.

Анна Морозова

НЕВІДОМИЙ АШИНОВ

Документи архівів зберігають ще багато таємниць. Так, у Державному архіві Чернігівської області у фонді Чернігівського губернського правління виявлена, на перший погляд, досить звичайна справа про призначення допомоги Софії Іванівні Ашиновій (1899 р.). Однак дуже цікавою виявилася інформація про чоловіка С.І.Ашинової:

«... Згідно із зібраними відомостями, чоловік її - Микола Іванович Ашинов - у 1880-х роках заснував Миколаївську станицю на Кавказі, поблизу Сухума на Чорноморському узбережжі - разом з переселенцями й козаками з різних місць; був обраний отаманом Миколаївської станиці. Згодом, після того, як козаки залишили станицю, займався улаштуванням полтавських переселенців. Потім відправився до Абіссинії, звідки повернувся у 1887 році й привів до Санкт-Петербурга та Києва з Абіссинії духовну місію. У 1889 році очолював загін, що супроводжував російську місію до Абіссинії з благословення Найсвятішого Синоду та митрополита Ісідора. Після повернення з Абіссинії йому було наказано жити безвиїзно у селі, із збереженням інших прав...» [1, арк. 4 - 5].

Після вивчення документів з'ясувалось, що експедиція Миколи Івановича Ашинова ніколи не була предметом серйозних наукових досліджень. І це, незважаючи на те, що свого часу вона отримала великий розголос. Численні газети та часописи відгукнулись на ці події. Відразу вийшло дві книги, написані учасником експедиції Л.Ніколаєвим та прихильником Ашинова у Франції Жаном-Робером де Константенем. Десятиріччя по тому у Радянському Союзі факт цієї експедиції до Африки взагалі ставився під сумнів. Цікавий матеріал щодо цього в архівах Росії зібрав сучасний російський дослідник Н.Кривцов [2].

Північно-східна Африка була тією частиною чорного континенту, до якої Росія проявляла підвищений інтерес. Перш за все, вабила Абіссинія - найдавніша християнська держава, що була оточена землями, заселеними мусульманами та язичниками. Росія проводила доволі активну місіонерську діяльність ще починаючи з XVIII ст. Досить згадати місії на Аляску, в Китай, Палестину та Іран; допомогу православним церквам Сербії, Чорногорії та Болгарії. Були й «приземлені» причини зацікавленості в Африці. І це пов'язане з проходженням морського торгового шляху з Одеси до Владивостока через Червоне море повз абіссинські та сомалійські береги. С.Вітте писав: «Ми дуже хотіли оголосити своє заступництво над Абіссинією, а при нагоді й з'їсти її» [2, с.9]. Саме тут у 1889 році висадився загін в кількості 150 козаків під

командуванням М.І.Ашинова, що намагався заснувати поселення Московська станиця, або Нова Москва...

Хто ж такий цей отаман Ашинов? Розпочнемо з того, що описи його зовнішності різняться. Жан-Робер де Константен писав про нього: «високий, широкогрудий, добре обличчя, блакитні очі, світлі вуса, ніжні жіночі руки». Такий же портрет давав і журналіст Бороздін: « блондин, з золотим кольором волоссям, з невеликою пухнастою борідкою, з блакитними, розумними очами» [3]. А ось у письменника М.Лескова ми знаходимо зовсім протилежний опис: «кремезний, чубатий, рудий, з очима, що бігають...» [4, с.214]. Досить суперечливі й біографічні дані [2, с.10]. Але фактом є те, що 17-річним юнаком він іде з дому - козакувати. Його вільне життя розпочинається з участі у військових та торгових походах в Туреччину та Персію. Вже в досить ранньому віці він проявив задатки лідера. Йому було лише 18 років, коли в Туреччині його призначили начальником каравану. Під час подорожі по Закавказзю Ашинов знайомиться з професійними контрабандистами й нелегально переходить з ними кордон [2, с.10].

Взагалі його завжди супроводжували недововки, небиліци, навіть явні вигадки, що свідчить про те, що Микола Ашинов був не лише загадковою, але й яскравою, неоднозначною особистістю. Наприклад, існує легенда про те, що Микола Іванович, після повернення з Кавказу, якийсь час заробляв собі на життя ... приватною адвокатською практикою у Царичині. Однак пристрасть до пригод завадила юридичній кар'єрі. Ашинов знову подався на південь...

З 1883 року Ашинов почав виношувати плани створення мережі козачих станиць у Сухумському окрузі для охорони чорноморських та кавказьких кордонів Російської імперії. Ця ідея знайшла підтримку у впливових слов'янофільських колах. Генерал-губернатором округу Дондуковим-Корсаковим були виділені землі в Кутаїській губернії, на яких Ашиновим була заснована станиця Миколаївська. Але під виглядом переселенців з російських та малоросійських губерній у станицю почали збиратися «вільні козаки» з Туреччини. В зв'язку з цим ставлення влади до цієї ідеї змінилося. Козацька вольниця в Миколаївській проіснувала лише рік. Микола Іванович знову вирушив шукати щастя до Туреччини [2, с.11]...

У Константинополі від черкесів, які повернулися з Єгипту, Ашинов дізнався про країну «чорних християн» - Абіссінію. Це розпалило його цікавість, і він, вже у званні осавули, відправився до Єгипту, а звідти, у 1885 році, - в порт Массауа на Червоному морі. Після зустрічі з правителем Абіссинії негусом Іоанном Ашинов направив докладний звіт до царя. Незабаром М.І.Ашинов прибув до Санкт-Петербурга, де звернувся за допомогою до Синоду. Митрополит Ісідор, глава зарубіжної місії Російської православної церкви, зацікавився повідомленням Ашинова, а імператор Олександр III прийняв і самого Ашинова, й подарунки, ним привезені [4, с.214].

У лютому 1888 року М.І.Ашинов разом зі своєю дружиною Софією Іванівною та кількома послідовниками відправився з Константинополя на російському кораблі «Кострома» до берегів Абіссинії. У цей час в Росії йшла активна підготовка до створення Нової Москви в Африці. Був знайдений отець Паїсій, який мав очолити релігійну місію. У газетах були відкриті підписні листи. Глава Найсвятішого Синоду порівнював засновника «Московської станиці» із Христофором Колумбом. М.І.Ашинов отримав допомогу флоту для доставки козаків на сомалійський берег, а одеський губернатор постачав його війство зброєю. На провіді 10 грудня 1888 р. експедиції з Одеси до Олександрії зібралось 20 тис. чоловік. Звідти експедиція прямувала до Порт-Саїда й Таджур, де висадились 6 січня 1889 р. 14 січня козаки розташувалися в старому колишньому єгипетському форті Сагалло, проголосивши створення Нової Москви. Над фортом, де була заснована похідна церква св.Миколи, був піднятий торговий прапор та прапор релігійної місії [2, с.14]. Для будівництва ашиновці привезли з собою ліс; на земельних ділянках посадили садженці з Росії й 15 тис. чубуків винограду найкращих кримських сортів. Добре прижилися вишні та черешні. Ще в Олександрії були закуплені оливкові, лимонні та апельсинові дерева. На городах висадили огірки, дині, помідори, кавуни [2, с.14]. Життя поступово налагоджувалося...

Але козацьке поселення занепокоїло Францію, яка претендувала на райони, що прилягали до Джибуті, і боялася виникнення могутнього супротивника в цьому важливому стратегічному районі в особі Росії. Захвилювалися Велика Британія і Німеччина... Задля заспокоєння іноземців уряд вирішив пожертвувати російською місією: він заявив, що не має жодного стосунку до Ашинова, а експедиція - це його приватна справа.

5 лютого 1889 р. французька ескадра розпочала артилерійський обстріл Сагалло. Загинуло кілька чоловік, шестеро були поранені. Французькі снаряди знищили усі сади. Поселенці вимушені були покинути берег. У фортеці залишилося близько 70 осіб, серед них М.І.Ашинов, його дружина Софія Іванівна та отець Паїсій. Але і вони скоро капітулювали. Після всіх злигоднів у березні 1889 р. російські кораблі «Чихачов» та «Забіяка» доставили ашиновців на батьківщину. Представники офіційної влади від Ашинова та Паїсія відразу ж поспішили відхреститися. Врешті-решт Ашинов був звинувачений у намірі посварити Францію з Росією, а міністр закордонних справ М.К.Гірс збирався вислати отамана на п'ять років до Сибіру.

Софія Іванівна клопотала за свого чоловіка у Петербурзі, й М.І.Ашинова спочатку заслала до Саратовської губернії [2, с. 15], але у жовтні 1889 р. він був помилуваний, і йому дозволили виїхати до маєтку дружини у Чернігівській губернії, а в квітні 1890 р. нагляд поліції був повністю знятий [2, с.15].

Про подальшу долю Миколи Івановича відомо небагато. Одні дослідники вважали, що він помер у себе на батьківщині в Саратовській губернії, інші - у маєтку дружини [2, с.15; 5, с.617]. Але у згаданій справі за 1899 рік зазначено, що «чоловік прохачки - в лікарні для божевільних в м.Києві» [1, арк. 5].

Хто ж ця мужня жінка, котра пов'язала своє життя з такою неординарною особистістю, супроводжувала чоловіка в усіх експедиціях, була поряд під артилерійським обстрілом? Софія Іванівна походила з дворянського роду Ханенків, відомих державних діячів та меценатів, тісно пов'язаних з Чернігівщиною. Ось що про неї говориться в клопотанні про призначення допомоги:

« 1. Прохачці 38 років.

2. Вона страждає на пухлину ніг після пологів, що не дає їй змоги заробляти на життя власною працею.

3. Має хворого чоловіка та дітей:

Софію, 9 років;

Боремира, 8 років;

Варвару, 6 років;

Катерину, 5 років.

Усі вони знаходяться під наглядом прохачки і в ніяких навчальних закладах не виховуються...» [1, арк. 4 - 5]. Виходячи зі скрутного матеріального становища, 11 серпня 1899 р. Софії Іванівні було пожалувано від імені імператора 100 крб. [1, арк.13].

У грудні 1912 р. С.І.Ашинова була ще жива, про що свідчить її прохання про поновлення межових знаків маєтку (хут. поблизу с.Іванівка) у Лотаківській волості Суразького повіту Чернігівської губернії [6, арк.1 - 1 зв.].

Гадаємо, матеріал приверне увагу читачів часопису як до цієї особистості, так і до інтенсивнішого використання архівних документів.

Джерела та література:

1. Державний архів Чернігівської області. - Ф. 127, оп. 1, спр. 8496.
2. Кривцов Н. Казацкая станица на берегах Красного моря // Вокруг света. - 2002. - Октябрь. - С. 8 - 15.
3. Новое время. - 1886. - 23 сентября.
4. Лесков Н. Вдохновенные бродяги // Собрание сочинений в 12-ти тт. - Т. 12. - М.: Правда, 1989.
5. Успенский Г.И. Собрание сочинений в 9-ти тт. - Т. 7. - М.: Худ. лит-ра, 1957.
6. Державний архів Чернігівської області. - Ф. 127, оп.11, спр. 2084, арк.1 - 1 зв.

Світлана Федоренко

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВИХ НАРОДНИХ ШКОЛАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ У ХІХ СТОЛІТТІ

У статті проаналізовано розвиток початкової народної освіти у школах Полтавської єпархії у ХІХ столітті. Головний акцент зроблено на дослідженні організації навчально-виховного процесу у церковнопарафіяльних школах та школах грамоти цього історичного періоду.

Початкова народна освіта в діяльності православного духовенства Російської імперії у ХІХ ст. займала одне з центральних місць. До 60-х рр. вона перебувала, головним чином, у руках священно- та церковнослужителів православної церкви, визначна роль яких у підготовці грамотного населення неодноразово підкреслювалася міністром народної освіти [1]. Проте успіхи від учительської справи духівників у поширенні освіти серед простих людей у цей період не були визначними, адже головний напрямок діяльності православного духовенства зосереджувався на релігійно-моральному вихованні народу.

Протягом усього століття неписьменність народу залишалась однією з головних культурно-соціальних проблем як Росії в цілому, так і зокрема України. У 1856 р. в імперії діяло 1 320